

PRESA CULTURALĂ: jurnalism sau act de cultură?

Institutul Cervantes, cu sprijinul Ministerului Culturii din Spania și al Fundației „Anonimul”, în parteneriat cu „Suplimentul de cultură”, a organizat o dezbatere româno-hispanică pe tema: „Presa culturală scrisă: presă sau cultură?”. La acest dialog, care a avut loc joi, 17 februarie, de la ora 18.00, în Clubul Prometheus din București, au fost invitați o seamă de responsabili ai unor publicații culturale din România și trei personalități marcante ale presei scrise de profil din spațiul hispanic actual: Ignacio Echevarría, Blas Matamoro și Juan Carlos Suñén. Întîlnirea a fost moderată de Simona Sora, iar Ileana Scipione a asigurat o traducere simultană a dezbaterilor legate de concepte, formate, stiluri, teme și subiecte abordate de publicațiile culturale de la noi și din Spania. Un recital al Adei Milea a încheiat schimbul de idei. Au participat la dezbatere: Gabriela Adameșteanu, Sorin Alexandrescu, Adriana Bittel, Magdalena Boiangiu, Alina Ledeanu, Dan C. Mihăilescu, Andrei Oișteanu, George Onofrei, Răzvan Penescu, Cristian Tudor Popescu, Marius Tupan, Daniela Zeca-Buzura. Redăm în această ediție specială fragmente din cadrul dezbaterii de la Clubul Prometheus.

Sorin Alexandrescu:
„Avem nevoie de inteligență,
nu doar de povestiri”

PAGINA VI

Cristian Tudor Popescu: „Am salutat revenirea
lui Mircea Cărtărescu la poveste”

„Ne-am complăcut în iluzia că spărgînd formele narrative protestăm împotriva comunismului. Asta este o minciună!”

Faptul că acum se vorbește despre rolul pe care l-a avut textualismul optzecist în subminarea comunismului... Mi-ar fi jenă acum dacă aș fi făcut parte dintre textualiști!

Am salutat însă revenirea lui Mircea Cărtărescu la poveste. Mircea povestește – îi place și lui s-o facă – în *De ce iubim femeile*. Subiectele acelea neguroase, faustice au dispărut. Acum istorisește despre fete și femei.

PAGINA VI

**Ignacio Echevarría,
Blas Matamoro
și Juan Carlos Suñén
despre presa
culturală spaniolă**

PAGINILE IV, V

**Dan C. Mihăilescu trage
concluziile
dezbaterii:
„Noi prea
vrem să
păstrăm
pensionarii”**

PAGINA VII

Revistele culturale spaniole: trei milioane de exemplare anual

O presă culturală afectată de istoria recentă

Se poate afirma, în principiu, că mass media culturale din România promovează anumite tendințe înregistrate în spațiul occidental european, respectiv în cel spaniol, dar și că rămâne destul de marcat ancorată într-o tradiție locală a acestui *gen publicistic*. Directoarea Institutului Cervantes din București, Ioana Zlotescu Simatu, și-a propus să organizeze o serie de dezbateri româno-spaniole pe această temă și, pe 17 februarie 2005, a avut loc prima dintre acestea, cu titlul, aproape polemic, „Presă culturală scrisă: presă sau cultură?”.

Trei personalități ale publicisticii culturale spaniole au fost invitate de Institutul Cervantes la această dezbatere directă cu omologii din spațiul românesc. Au venit de la Madrid – cu sprijinul Ministerului Culturii din Spania – Ignacio Echevarría, Blas Matamoro și Juan Carlos Suñén. La întâlnirea găzduită de Clubul Prometheus din București, cu sprijinul Fundației „Anonimul”, au participat, în calitate de invitați principali, Gabriela Adameșteanu, Sorin Alexandrescu, Adriana Bittel, Magdalena Boiangiu, Alina Ledeanu, Dan C. Mihăilescu, George Onofrei, Răzvan Penescu, Cristian Tudor Popescu, Marius Tupan. La discuțiile moderate de Simona Sora au participat însă și alte figuri cunoscute ale publicis-

ticii culturale române, inclusiv ale celei audio-vizuale.

O confruntare dintre o așa-numită *cultură majoră*, cum este cea spaniolă, și o *cultură mică*, așa cum a fost, grațios și destul de obiectiv, calificată cea română de către invitații iberici, scoate la iveală câteva trăsături generale aproape comune. Este vorba, în primul rând, despre istoria recentă a Spaniei și a României. După o perioadă postbelică de *dictadura* și de *dictablanda* franchistă, Spania a avut parte, după 1975, de o tranziție exemplară la democrație, marcată de o liberalizare autentică a libertății de expresie în toate planurile. După o *dictatură dură* pînă la capăt, România are parte de o tranziție politico-economică parțială în ultimii 15 ani, însă de o mult mai serioasă libertate

de expresie, mai ales în plan mediatic.

În ambele țări, de-a lungul anilor de dictatură, se poate afirma că, sub o formă sau alta, publicațiile culturale, spațiul cultural în ansamblu constituiau singura modalitate de exprimare liberă a ideilor, chiar dacă adesea ele trebuiau ascunse vigilentei cenzurii prin artificii de exprimare, simboluri și parabole de tot felul, toate însă suficient de „străvezii” pentru un public relativ avizat.

Audiență scăzută și în Spania, și în România

Ulterior, libertățile dobândite au ajuns să fie folosite în acord cu noile realități impuse de o piață liberă, ca și de tendințele tot mai apăsate din ultimii ani transmise de cultura populară și de industria culturală. Tabloul general al numeroaselor publicații culturale din Spania și România arată oarecum la fel – unele reviste înființate mai demult au rămas pe piață exercitându-și rolul în condiții normale, altele noi au apărut încercînd să imprime un suflu *proaspăt*, dinamic și polemic, unele cu accente de comentariu și analiză politică, iar suplimentele literare și artistice săptămînale ale unor cotidiene au completat funcțional și profesionist nișa de profil.

Presă culturală scrisă din ambele țări a suferit însă de pe urma *efectelor* inerente ale economiei de piață mai mult sau mai puțin *funcționale*. Costurile de editare și producție, ca și cele de distribuție și difuzare ale acestora sînt evident mai mari decît ale emisiunilor culturale de radio și televiziune. Atît în Spania, cît și în România, audiența acestora a devenit treptat și inevitabil destul de redusă, aproape limitată la un public-țintă format din cunoscători sau iubitori de cultură.

În măsura în care interesul acestui public avizat nu este tot mai mult *corupt* de asaltul culturii de masă, al industriei culturale globalizante și standardizate, precum și în măsura în care – atît în Spania, cît și în România – cultura își va recăpăta și consolida prin diverse mijloace caracterul critic fundamental și necesar și nu se va mulțumi doar cu cel informațional, se poate spera că presa culturală va mai juca și în viitor un rol semnificativ în viața cetății, că evenimentele culturale autentice nu vor mai fi doar – eventual – anunțate eficient, ci și analizate critic și comentate în legătură cu efectele lor mai ample asupra societății și devenirii sale.

Institutul Cervantes

Participanți la masa rotundă

Ignacio Echevarría

Este licențiat în Filologie Hispanică la Universitatea din Barcelona. Ca redactor, a coordonat o serie de proiecte de anvergură, printre care cele două ediții critice ale operei lui Cervantes *Don Quijote de la Mancha*, în seria

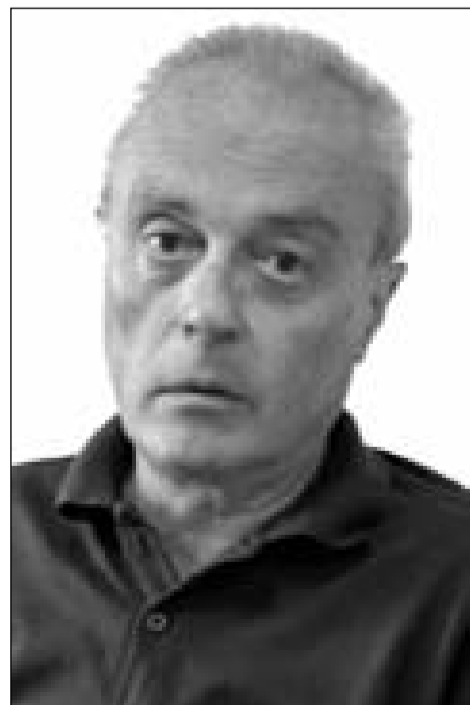
„Biblioteca Clasică”, sub direcția lui Francisco Rico sau în „Biblioteca Universal” de la Círculo de Lectores, unde a lucrat îndeaproape cu Mario Vargas Llosa, Carlos Fuentes, Eduardo Mendoza, Fernando Savater sau Martín de Riquer. Totodată, îngrijește în plan editorial colecția „Opera Mundi”, unde sînt publicate, în conformitate cu cele mai exigente criterii, serii de opere complete ale unor autori ca Franz Kafka, Elias Canetti, Octavio Paz, Federico García Lorca, Pablo Neruda și, în curs de publicare sub îndrumarea Ioanei Zlotescu, monumentalele opere complete ale lui Ramón Gómez de la Serna. În paralel, Ignacio Echevarría a activat intens în planul criticii literare. Ignacio Echevarría s-a aflat pentru a doua oară la București, după ce în 2003 a fost prezent ca invitat al Institutului Cervantes în cadrul manifestărilor organizate de Spania – țara invitată de onoare a Tîrgului Bookarest.

Juan Carlos Suñén

Poet, critic literar, fondator și director al revistei „El crítico”. Este director al Școlii de Litere din Madrid. A publicat, printre altele, următoarele volume de poezie: *Para nunca ser vistos*, *Un ángel menos*, *Un hombre no debe ser recordado* (Premiul Rey Juan Carlos, 1991), *La prisa*, *El hombro izquierdo* (Premiul Internațional de Poezie Ciudad de Melilla, 1996), *Cien niños* și *La misma mitad* (2004). A fost cuprins în antologia *La prueba del nueve*, o selecție din poezia spaniolă actuală, realizată de Antonio Ortega, și în cea intitulată *El último tercio del siglo* (Visor, 1999). Este la a doua sa vizită la București, unde în 2001 a participat la Festivalul „Ars Amandi”, organizat de Uniunea Latină și Fundația Culturală Română.

Participanți la masa rotundă

Blas Matamoro

S-a născut la Buenos Aires, în 1942. Este absolvent al Universității Naționale din același oraș, licențiat în drept și științe sociale, în 1966. Trăiește la Madrid din 1976. Din 1996, conduce revista „Cuadernos Hispanoamericanos”. A fost corespondent al revistelor „La Opinión” și „La Razón” (din Buenos Aires), „Vuelta” (din México) și „Cuadernos Noventa” (din Barcelona). Colaborează cu „Blanco y Negro Cultural”, „Claves” și „Letras Libres”, toate trei din Madrid. În calitate de critic muzical, și-a desfășurat activitatea în Scherzo și Diverdi, de asemenea din Madrid. Este membru al Comitetului Tehnic al Colecției „Archivos” de la Unesco, al Marcel Proust Gesellschaft și Thomas und Heinrich Mann Stiftung, ambele din Germania (Hamburg și Lübeck).

Cărți publicate:

Esuri: *La ciudad del tango*, *Oligarquía y literatura*, *Olimpo*, *Saber y*

literatura, *El juego trascendente*, *Saint-Exupéry el principito en los infiernos*, *Lope de Aguirre*, *Por el camino de Proust*, *Genio y figura de Victoria Ocampo*, *Lecturas americanas*, *Lecturas españolas*, *Rubén Darío*, *Puesto fronterizo*.

În colecții: *Carlos Gardel*, *La casa porteña*, *El teatro Colón*, *Robert Schumann*, *La ópera* (în colaborare cu Fernando Fraga), *El ballet*, *El tango*.

Povestiri: *Hijos de ciego*, *Viaje prohibido*, *Nieblas*, *Las tres carabelas*, *Ambos mundos*.

Traduceri: *Pensamiento filosófico latinoamericano* de Alain Guy, *Extraño extranjero* de Robert Bréchon, poeme de Mallarmé, Valéry, Cocteau, Hölderlin și Cardarelli.

Blas Matamoro s-a aflat pentru a doua oară la București, după ce în 2003 a fost prezent ca invitat al Institutului Cervantes în cadrul manifestărilor organizate de Spania – țara invitată de onoare a Tîrgului Bookarest.

Revistele literare spaniole: trei milioane de exemplare anual

Problema spațiului sau, mai bine spus, absența spațiului destinat culturii, instrumentelor și manifestărilor sale tradiționale revine din nou în actualitate. Și ar fi ciudat dacă lucrurile ar sta altfel, de vreme ce trăim într-o societate al cărei referent ultim, nu și unic, se vede nevoit să se supună logicii implacabile a pieței, mașinăriei impecabile a acestora de transformare a dorințelor în obiecte materiale sau simbolice destinate consumului larg. Este vorba despre lanțul de producție al consumatorului. Hegemonia pieței este cea care, în mod paradoxal, a facilitat acea irezistibilă perversiune conceptuală: liberal este cel care militează pentru egalitatea cetățenilor, suverani în exercitarea liberei lor voințe, iar conservator este acela care susține că, în trama puterii economice reale, o astfel de egalitate teoretică maschează o veritabilă asimetrie scandalosă.

Cum ar trebui să abordăm această situație? Detașându-ne, îndepărtînd-o de abordări simplificatoare și repunînd-o în discuție în alți termeni. Care ar fi aceștia? Ei trebuie definiți unul cîte unul.

Ignacio Echevarría, Blas Matamoro, Simona Sora, Juan Carlos Suñer

Asociația Revistelor Culturale din Spania (ARCE), înființată în 1983, spre exemplu, care reunește acum peste o sută de publicații, își pune de mai multă vreme astfel de întrebări și își propune să dea o serie de răspunsuri posibile. În ce fel? Fiecare dintre reviste, prin producerea și publicarea a ceea ce poate fi numit *gîndire*, adică ceva care reprezintă mai mult decît informație și mai puțin decît cunoaștere. Prin scuturarea vechiului arbore al științelor. Prin configurarea unei noi hărți a disciplinelor, unele mai puțin delimitate de frontiere, mai fluide și mai transversale.

„Timpurile actuale nu sînt deloc cele mai potrivite pentru mari certitudini. Sîntem însă conștienți de ceva destul de neînsemnat, dar productiv din punct de vedere intelectual: nu există răspunsuri categorice. Și totuși, un soi de încăpăținare irepresibilă ne face să fim incredibil de umani. Fiindcă nimic nu poate să fie mai inuman decît tăcerea.

Și mai știm că există încă oameni dispuși să se încumete într-o aventură publicistică dedicată construirii și confruntării gîndirii,

dedicată adică unor idei neconvenționale, critice și pluraliste. Și, cu ele sub braț, să încerce să dea un imbold realității, doar-doar va putea să fie schimbată puțin”, consideră Matamoro.

Blas Matamoro conduce „Cuadernos Hispanoamericanos”, publicație membră a ARCE. Juan Carlos Suñer este director al revistei „El Critico”, ca și al „Scolii de Litere”. Ignacio Echevarría face însă parte și din categoria criticilor literari care publică intens în suplimentele culturale ale marilor ziare spaniole. Deosebit de influente și beneficiind de o circulație și o promovare mult mai mari, suplimentele de tipul „Babelia” (al ziarului cu orientare de centru-stînga „El País”), „Blanco y Negro” (al cotidianului conservator „ABC”) sau „El Cultural” (al ziarului cu orientare de centru „El Mundo”) nu sînt afiliate și au o poziție „de piață” determinată de forța cotidienele care le editează. Se poate spune însă că și suplimentele culturale practică o varietate tematică notabilă, prin care încearcă să treacă dincolo de simpla informație curentă și să fie tribune de reflexie general-culturală.

Cursuri de specializare pentru a conduce o publicație culturală

Revistele culturale spaniole au provocat dezvoltarea politică și culturală a Spaniei și au suportat consecințele – în anii '50, '60 și '70, ele constituiau singurul spațiu accesibil pentru exprimarea ideilor. Acum, constatănd inaccesibilitatea unui public destul de mare la ele, cer să poată fi găsite într-un număr mai mare în biblioteci, dar acestea au probleme de gestionare administrativă și bugetară, iar starea de fapt „îngreunează accesul mai liber și mai democratic al cetățenilor la cultură”.

Gratuit, pentru membrii ARCE au loc diverse cursuri de administrare și conducere a revistelor culturale – analiza sectorului editorial, structură, plan de afaceri și fundamentare economică a proiectului, instrumente contabile utile,

poziționare a publicației pe piață, management al procesului editorial și cel al publicității, formate electronice și utilizare strategică a formatelor web, reconfigurare grafică, etape ale producției, noi canale de distribuție.

Un studiu al ARCE pentru perioada 1997-2002 a relevat că revistele de tip *gîndire* au avut un tiraj mediu de 6.387 de exemplare, 133 de pagini/număr și un preț de 7,6 euro. Pentru anul 2002: aproape 70% dintre cele 134 de reviste culturale editate în Spania au fost create înainte de 1986. Cele din categoria *gîndire*, *critică a culturii*, *științe sociale* și *cărți* acoperă 73% din ansamblul revistelor culturale. Tirajul total al anului respectiv a depășit opt milioane de exemplare, 47% distribuite și vîndute la chioșcuri – cu 10 puncte peste media anilor 1997-2002. Prețul mediu – 8,5 euro (dar 9,7% au prețuri sub 3 euro, iar 40% au prețuri care depășesc 9 euro). Revistele membre ale ARCE au însumat în 2002 un tiraj de 3.675.290 exemplare, dintre care 16,4% au fost destinate piețelor internaționale.

➤ jurnalism sau act de cultură?

Blas Matamoro: „Trebuie să îți imaginezi cititorul revistei număr după număr”

Revista „Cuadernos Hispanoamericanos” are, într-adevăr, o existență foarte îndelungată. A traversat peste o jumătate de secol de existență prin etape din istoria Spaniei foarte diferite între ele, o perioadă de după război, marcată de cenzură și de sărăcie, și a ajuns la o democrație liberală, să-i spunem, în privința libertăților publice și a opulenței. Cred că românii își pot imagina foarte ușor diferența dintre revistele culturale românești și cele spaniole. Spaniola a luat naștere în Spania,

dar este vorbită și scrisă mai mult în afara țării. Dincolo de granițele Spaniei, nimeni nu pune la îndoială caracterul ei de limbă maternă sau literară. Acest lucru se face într-un singur loc: în Spania. Imensa majoritate a vorbitorilor se află însă „în afară”. Și de aceea, „Cuadernos Hispanoamericanos” (ca și alte reviste de același tip) se adresează, cel puțin imaginar, unui public ce nu se află aproape în spațiu, dar se află aproape în sensul identității lingvistice.

Mai trebuie adăugat că, după 1966, Spania s-a transformat politic, devenind, dintr-un stat dictatorial centralizat, unul democratic și descentralizat, cu autonomie locală, ceea ce a și dus la o autonomie culturală. Iar asta afectează foarte mult editarea de reviste culturale în Spania. Nu în spaniolă, ci în Spania, deoarece unele dintre ele nu se editează în limba spaniolă.

Cărui public i se adresează o revistă? Este o problemă gravă și importantă, este o întrebare pe care trebuie să și-o pună atât directorul, cât și editorul unei reviste culturale. Pentru că acest public poate ajunge să fie real, dar, în principiu, este un public imaginar. Trebuie să îți imaginezi cititorul revistei număr după număr, articol după articol și, exagerând puțin, rînd cu rînd. Cine va fi interesat de cutare temă? Cui îi va plăcea articolul acesta sau cui nu-i va plăcea?

Diversitatea de public pe care o poate avea o revistă adresată în principiu unui număr de patru sute de milioane de persoane care vorbesc spaniolă, nu toți interesați de critica literară, dar care pot deveni în principiu interesați, reprezintă un efort de imaginație foarte mare, dacă vrem să acoperim tot acest spectru de potențiali cititori. Pentru aceasta, avem trei soluții principale. Prima este soluția cea mai ușoară, însă mai greu de obținut: de

a te adresa scriitorilor profesioniști de literatură, adică mediului academic. Este cea mai ușoară, pentru că putem găsi ușor profesioniști care să accepte imediat. Este însă și cea mai puțin convenabilă, deoarece aceștia tind să folosească un limbaj pe care nu-l mai înțeleg decât membrii săi. Or, cititorul obișnuit își dorește un limbaj curent, o exprimare familiară. Iar cititorul rămîne în afara mediului academic, un mediu de puteri, de funcții, de climat editorial, de critici. Tot ce se află în afara acestui spațiu rămîne în afara comunicării de tip academic. Este un pericol pe care cred că toți directorii de publicații culturale încercăm să-l evităm. Numai că o mare parte din ansamblul de – să-i spunem așa – colaboratori ai noștri provin din spațiul academic.

O altă soluție este să te transformi într-un organ de tendință, adică unul sector, care să reprezinte o școală sau o propunere ori o doctrină estetică anumită. O asemenea soluție poate să trezească un mare entuziasm printre cei ce participă la această dezbateră culturală și o mare indiferență în rest.

Iar a treia – pe care aș considera-o mai eficientă, mai corectă – ar fi aceea de adoptare a poziției cititorului-critic tradițional, dar nu a unei anumite tradiții, ci aceea a unei atitudini tradiționale care vine dinspre începuturile criticii mo-

derne, adică de la începuturile secolului al XIX-lea. Anume criticul care mediază între scriitorul real și cititorul care încă nu există, ca un cititor între cititori. Diferența față de un cititor neprofesionist este una de obișnuință. Nu una de limbaj, nu de gust pentru literatură sau pentru alt tip de manifestări culturale. Această obișnuință îi va conferi cititorului-critic un anumit grad de pricepere, care îi va permite să comunice cu ceilalți cititori, ce au același interes ca și el, însă o obișnuință mult mai redusă.

Marile centre de producție culturală nu vor să devoreze micul sandviș românesc

Criticul este un cititor privilegiat – dacă, într-adevăr, este. E însă și un cititor handicapat? Da! De ce privilegiat? Pentru că are o anumită deprindere care se poate transforma într-o capacitate de cunoaștere. Deși se poate transforma adesea și într-o enciclopedie de lecturi. Dar să presupunem că acest cititor este unul înțelept, că obișnuința lui se transformă în înțelepciune. De ce handicapat? Fiindcă îi lipsește dimensiunea actualității – în sensul pur jurnalistic al lecturii sale. Cititorul-critic nu citește pentru momentul acela, dar citește în *acel* moment. Lectura lui nu este circumstanțială, dar este *circumstanțiată*. Nu are cum să scape de

timpul și de locul său, dar citește pentru *un alt timp și loc* decât acela al său. Și nu știe dacă celălalt cititor, cel „sălbatic”, care admiră o carte, va coincide în timp și spațiu cu el. Sîntem mereu într-o lume imaginată. Ei bine, sper că v-am organizat puțin sau v-am zăpăcit cu totul. Sînt mulțumit în ambele cazuri, dar vreau să vă avertizez că diferența între lumea discursului românesc și a celui spaniol este foarte mare în sens cantitativ. Româna este vorbită de mult mai puțini decât spaniola și, în sensul

acesta, se poate crede că româna poate fi marginală, iar nu centrală.

Dar ea are marele avantaj de a nu suscita apetitul globalizării, canibalismul, antropofagia globalizării. În schimb, spaniola suscită acest apetit pentru că este o limbă nu doar foarte întinsă, ci și în creștere. Dumneavoastră sînteți protejați de faptul că marile centre de producție culturală înfometate nu vor să devoreze micul sandviș românesc. Pentru că toată lumea aleargă, de fapt, după sandvișul anglo-saxon și cel spaniol.

Juan Carlos Suñen:

Conduc o revistă cu un tiraj mic, ceea ce nu vrea să însemne că nu e influentă. Este o revistă care a apărut în 1990 și care, în principiu, se adresa unui număr de abonați, doar aceia ar fi urmat să o primească. Ne ocupam la început de ceea ce nu intra în sfera de preocupări a publicațiilor de tip universitar – acelea vor să fixeze un anumit gen de lectură și de interpretare.

Nu este nici o revistă speculativă, în sensul că ar aspira să atingă un nivel superior celui al simplei răspîndiri informative, și nici una de tip asociativ, în sensul că ar urmări să promoveze un anumit grup sau tendință. Mai degrabă, încercăm să genereze entuziasm pentru anumite opere de care alte publicații nu se ocupă și să comunice acest lucru făcînd o critică pe cît posibil mai culturală și mai contextualizată. Nu ne

interesează atît să explicăm cine era cutare poet din secolul al IX-lea, cît mai degrabă să vedem cum ar trebui să îl citim pe acel poet în lumea actuală.

Am și eu experiența scrierii în ziare, iar aici apare tema presei. În general, pe noi, criticii, presa ne presează, după cum înțeleg că și în România unele reviste culturale apar pe lîngă unele ziare. În Spania, există deja o regulă ca fiecare mare cotidian să aibă și o anexă culturală, sub forma unei mici reviste vîndute o dată cu ziarul, ca un supliment cultural.

Cu trecerea timpului, piața s-a transformat într-una dintre acele expresii des folosite: „Piața cere asta sau societatea cere asta”. Dar și: „Cine sînteți dvs. ca să forțați piața sau să vorbiți în numele societății?”

Ignacio Echevarría: „Cultura s-a trivializat, a fost golită de orice fel de conținut”

Vreau să spun că nu prea îmi place să particip la dezbateri de acest fel, pentru că sînt greu de condus și duc mereu la niște lamentații colective despre dezastrele și ipotecile industriei culturale, globalizare etc. Mă aflu aici ca să urmăresc mai ales ceea ce se întîmplă în jurul Ioanei Zlotescu (directoarea Institutului Cervantes din București), lucruri care stau sub semnul miracolului și care îmi trezesc curiozitatea – iar unul dintre aceste miracole este și acela că ne-am adunat peste 60 de oameni ca să vorbim despre o temă atît de aridă și de stranie precum cea din seara asta.

Totuși, cred că o dezbatere despre sociologia culturală, despre critică ar fi, cel puțin din punctul meu de vedere, interesantă dacă s-ar realiza între două culturi oarecum diferite, cum sînt cea spaniolă și cea română, aflate pe poziții diferite și care, astfel, pot să fie contrastive. În loc să ne plîngem în comun despre cît sîntem de triști, am putea să ne confruntăm strategiile și să definim cine se află într-o poziție mai avantajoasă sau mai proastă.

Blas a semnalat, pe bună dreptate, privilegiul pe care îl are o cultură a unei limbi minoritare, cum este româna, de a nu fi deschisă la pericolele globalizării. Mi se pare un lucru fundamental din punct de vedere cultural și cred că este ceva care privilegiază toate așa-zisele *limbi mici* ale Europei, care, departe de a fi minoritare într-un sens condescendent, se află într-o situație optimă pentru a rezista la formidabila presiune a industriei culturale, a globalizării culturale și a culturii unice.

Manifestare la nivel de suplimente

Cred că poziția pe care o au limbile mici din acest punct de vedere este de invidiat, o spun sincer. Și nu doar eu. Există două exemple pe care le consider de referință în contextul aprofundării temei despre valorile subversive și rezistența, cu valorile sale fertile, a unei limbi minoritare sau relativ minoritare. Unul este Kafka, scriitor ce aparținea unei culturi minoritare din cadrul miciei comunități germane din Praga, unde se vorbea limba cehă; în plus, el aparținea unei țări, Cehia, care, în raport cu Europa, reprezenta o cultură minoritară. În jurnalele sale, face o serie de observații despre extraordinara forță pe care o dețin culturile mici, cum le numește chiar Kafka, fără ca *micimea* să capete la el un sens peiorativ. La Kafka, tot ce e mic e extrem de interesant.

Un alt autor care a reflectat pe tema asta, mult mai polemic, mai extins și exemplar din punctul meu de vedere, a fost Gombrowitz, care tocmai din Argentina a scris adesea despre cultura poloneză, despre limitările și posibilitățile pe care le are această cultură mică.

Am dat cele două exemple pentru a evidenția că, pe fondul

schimbului de opinii despre tema care ne preocupă, ar fi de interes să marcăm faptul că ne aflăm în două tabere foarte diferite. Cunosc prea puțin cultura română, dar mi se pare că se află într-o situație mai bună decît cea spaniolă, despre care pot să spun că, nu doar în domeniul literaturii, ci și în multe altele, este foarte deficientă, ceea ce sper că nu se întîmplă cu cea română.

Am putea să explicăm de ce. Care a fost evoluția culturii spaniole în democrație? În 2005, se împlinesc 30 de ani de la moartea lui Franco, astfel că avem de-a face cu mai bine de un sfert de secol de „cultură democratică”. Această cultură democratică din Spania este rodul unui proces – care, pe plan internațional, a fost foarte admirat – reprezentat de tranziția spaniolă, despre a cărei exemplaritate „legendară” cred că s-a auzit și aici. Însă printre numeroasele lucruri care se pot spune despre tranziția spaniolă este și acela că a transformat cultura într-un accesoriu complet a ceea ce a însemnat dezvoltarea vieții politice și sociale a societății spaniole. A făcut, adică, în așa fel încît cultura să devină o manifestare la nivel de suplimente, de reviste minoritare sau academice, de *magazines* – dar reprezentative, care să ne ajute să mergem la Premiile Oscar, să figurăm pe marile platforme ale industriei culturale...

Cînd fac un supliment cultural sau o revistă pentru avioane, ziarurile ori companiile aeriene cheamă și o persoană foarte respectabilă care semnează un articol pe ultima pagină – și, așa, se spune că facem cultură. Cu alte cuvinte, cultura s-a trivializat, a fost izolată, a fost golită de orice fel de conținut și, mai ales, s-a făcut ceva – despre care mi se pare că ne ocupăm aici – care cred că este fundamental: a fost dislocat cuvîntul „cultură” de cu-

vîntul „critică”. Consider că această dezbatere are sens doar dacă ne punem de la început problema, ca fundal, că, pînă la un punct, atunci cînd vorbim despre cultură, vorbim și despre critică. Și că cele două reprezintă un întreg.

Cred că problema culturii occidentale, cea a țărilor bogate, este aceea că partea de cultură propriu-zisă a fost absorbită complet de industria culturală și de forțele acesteia, care sînt irezistibile – iar asta s-a întîmplat cu prețul golirii sale de conținut critic. Știm că acea cultură modernă ai cărei moștenitori sîntem toți, cea care se naște o dată cu revoluția franceză și cu iluminismul, a avut ca element central critica – a societății, a obiceiurilor, a ideilor –, ca germen fundamental a ceea ce se poate întelege prin cultură.

Responsabilitatea noastră este aceea de a construi cititori

Cultura s-a antropologizat, s-a convertit în ceva care pune sub semnul egalității o expoziție de artă, o paradă de modă, o colecție de literatură și una de coafuri ale unui stilist în vogă. Asta s-a petrecut ca urmare a golirii cuvîntului „cultură” de cuvîntul „critică”. Așa că ar trebui poate ca discuția noastră să pornească de la teme precum: în ce măsură mai există cultura, dacă nu cumva sîntem ultimii reprezen-

tanți ai unei culturi învechite, anterioară culturii de masă, un fel de excrescență pe care timpul o va elimina o dată pentru totdeauna; că e posibil să supraviețuiască cel mult cîteva mici reviste universitare pe care le vor putea consulta cîteva pasionați de ceea ce însemna cultura clasică.

Însă eu consider că există căi de rezistență pentru cultură sau, altfel spus, căi prin care cultura să-și poată face loc. Poate că asta ar fi întrebarea: care sînt căile ce ne rămîn pentru a-și face loc critica? Așa răspunde – legat și de ceea ce s-a afirmat aici – că nu cred în faptul că un critic este un cititor, că poate să fie un cititor avizat printre cititori, cum nu cred nici că problema pe care trebuie să și-o pună o revistă culturală este aceea de a-și imagina cititorul. Eu cred că responsabilitatea noastră este aceea de a construi cititori, nu de a ni-i închipui. Sau să ni-i închipuim pentru a-i construi. Departamentele de marketing și publicitate au făcut asta cu noi toți – ne-au imaginat, au construit reprezentări de-ale noastre, robotizate. Criticul ar fi acea persoană care rezistă tentației de a deveni și el un cititor. Încă unul. În societatea care l-a transformat pe cititor într-un consumator. Iar de la această atitudine de neconformitate radicală – de a nu fi încă un cititor – poate să înceapă ceva. Am putea discuta despre ce începe sau despre ce se termină...

„Revista pe care o conduc apare și dispare”

E foarte simplu: eu, Juan Carlos Suñen, sînt piața și tot eu sînt societatea. Nu am nevoie de intermedierea nimănui, pentru că eu sînt ambele lucruri. Nu am nevoie să fiu afiliat la anumite grupuri, pentru că sînt piață și societate fără să trebuiască să mă afiliiez cumva.

Ce se întîmplat așadar cu critica din ziare, care doreau să-l transforme pe critic în ziarist, iar într-o oarecare bună măsură au și reușit? Cred că un critic cum este Ignacio Echevarría ne poate vorbi despre asta cu mai multă autoritate.

Revista „El Critico”, pe care o conduc, apare și dispare. Am fost nevoiți să o închidem de mai multe ori, nu neapărat din motive economice, cît de oboseală, am menținut-o un timp doar pe Internet, care reprezintă o opțiune ce mie mi se pare că

poate fi foarte valabilă în acest moment. Am vrea să redevină o revistă care să poată fi găsită în librării, dar va rămîne, în principiu, una pentru abonați.

Unde se situează criticul literar, fiindcă cel universitar știm unde se află, ca și cronicarul din ziare – acesta din urmă, știm cu toții, trebuie să dea o știre despre apariția unei cărți la care trebuie să adauge un conținut didactic, deoarece presa trebuie să conțină mereu așa ceva. Dar îi rămîne prea puțin pentru valorizare, o valorizare altfel necesară, deoarece critica ne scapă de două lucruri. Mai întîi, de critica proastă, făcută prin cafenele, aproape fără să fi citite cărțile, exersată adesea vorbind despre autor ca despre o persoană „bună” sau „rea”, rareori vorbind însă despre conținutul real al

cărții. Ne salvează apoi și de efectul publicitar pe care e în stare să-l desfășoare un mare grup editorial. De cîte ori grupul Planeta dă un premiu cu același nume, este limpede că va vinde multe mii de exemplare și că mulți dintre cumpărători sînt și cititori. Poate că nu au o experiență prea mare de lectură, dar le place să citească și cineva trebuie să le spună: „Aveți grijă, pentru că ceea ce vi se vinde nu este altceva decît publicitate! Ce se află în această carte nu merită banii. Ați face mai bine să citiți ultima ediție *Milton de William Blake*”. Despre așa ceva nu vorbesc însă ziarele, fiindcă traducerea lui Blake a apărut la o mică editură catalană, care nu poate să cheltuiască prea mult pentru publicitate și nici să-și plătească prea bine colaboratorii.

Critica trece, în acest sens, printr-o criză. Vedem că vrea să iasă din mediul universitar, care vrea efectiv să apropie lectura de iubitorii ei. La asta aspirăm, e legitim să cerem ca piața să se ocupe de noi, dar în acest proces putem observa mari schimbări, mari surprize – oamenii se schimbă. Atunci cînd piața dictează condițiile, pot apărea mari surprize, chiar dacă ele sînt nesubstanțiale.

E a doua oară cînd mă aflu în România. Prima oară am fost surprins mai întîi de calitatea umană și apoi după ce am vizitat Delta Dunării, care mi-a produs o reacție aproape mistică, aceea că intram în corpul unui zeu. Am și terminat de scris o carte de versuri care își trăgea seva din această experiență. Vreau să spun că mă simt de fiecare dată mai aproape de această țară și de oamenii săi.

Simona Sora: „E dificil să găsești puncte de contact între presa culturală spaniolă și cea română”

Am acceptat invitația Ioanei Zlotescu de a moderat această masă rotundă aducându-mi aminte de ceea ce spune odată Andrei Pleșu despre moderator în general. Moderatorul va fi cel care știe cel mai puțin dintre cei ce sînt în sală sau la o masă rotundă, sarcina lui fiind de a pasa, eventual, cuvîntul.

Oricum, esențială mi s-a părut în primul rînd povestea a-

ceasta cu moderatorul care știe atât de puțin, încît este extraordinar de curios să aflu ce spun cei de la masă. În al doilea rînd, am acceptat invitația pentru că eu citesc cu pasiune toate revistele culturale românești – pe cele din București în primul rînd, dar și pe cele din provincie.

Este destul de dificil să găsești puncte de contact între presa culturală română și cea

spaniolă, mai ales pentru că presa culturală spaniolă este extrem de vastă. Eu am numărat într-un alt catalog al Asociației Revistelor de Cultură din Spania 197 de publicații.

Am vorbit înainte cu mai mulți dintre cei care participă la masa rotundă și am ajuns la niște întrebări comune. „Ce ar trebui să fie, în primul rînd, o revistă culturală?”, m-a întrebat cineva. „Un loc unde să se

discute, unde să se întâlnească intelectualii între ei sau ar trebui să fie un loc de informare, un loc de formare de opinie pentru alții?” Sau: „În ce măsură o revistă culturală ar trebui să se adreseze unui public care să respecte ceea ce Ortega y Gasset numea cultură, adică ceea ce rămîne unui om din lectură după ce a uitat tot ce a citit?”. Cred că de la asemenea întrebări am putea porni discuția noastră...

Cristian Tudor Popescu: „Am salutat revenirea lui Mircea Cărtărescu la poveste”

Simona Sora: Citeam zilele trecute în „Adevărul literar și artistic” un articol al domnului Cristian Tudor Popescu despre story, o victimă colaterală a comunismului, unde acesta se bucura foarte tare că povestea a fost cumva restaurată. Domnule Popescu, vă rog să dezvoltați ideea acelui articol.

Cristian Tudor Popescu: Totul a pornit de la lectura cărții lui Dan Brown – *Codul lui Da Vinci*. Din cîte am înțeles, în Franța ești considerat idiot, incult dacă nu ai citit această carte și am încercat atunci să văd pe ce se bazează succesul ei, dincolo de prefabricatele narative de secol al XIX-lea, dincolo de acest motiv foarte atractiv pentru cititorii „standard media” pe plan mondial, care îl reprezintă pe Iisus Hristos – ficțiunile pe marginea creștinismului. În opinia mea, se află într-o relație de inversă proporționalitate cu scăderea credinței efective și practice în creștinism. Pe măsură ce din ce în ce mai puțini occidentali merg la biserică – acum unul din zece –, crește interesul pentru niște ficțiuni compensatorii, care să înlocuiască credința efectivă, religia. De aici și *Patimile lui Hristos*, un film la fel de modest ca și cartea lui Dan Brown, dar care a stîrmit o mare atracție.

Astfel ajungem la ceea ce l-ar interesa în primul rînd pe cititorul român. Și cred că, dincolo de faptul că oamenii cu un anumit nivel de a citi și de a scrie literatură vor respinge genul de literatură practicat de Dan Brown, există un mare merit în toată istoria de față: capacitatea acestui autor de a povesti pur și simplu.

Și aici am avut o revelație: noi am tot spus că în timpul

comunismului literatura a fost privată mereu de teme și de subiecte. Realismul socialist presupunea că n-ai voie să scrii decît despre anumite lucruri, să nu fii intimist s.a.m.d. Povestirea pură și simplă, *story*-ul era foarte periculos, putea să creeze diverse probleme. În schimb, cînd autorul respectiv făcea tîndări narațiunea – începea cu sfîrșitul, ieșea dintr-un registru narativ, intra în altul și nu mai știai cine vorbește –, pericolul era mai mic. Și atunci autorii puteau să se mîndrească cu faptul că au fost subversivi între trei fraze întoarse pe dos. „Aveam chestia aia acolo cu care combăteam comunismul, îl sugrumam din interior”, își spuneau. Din păcate, ne-am complăcut în iluzia că, spărgînd formele narative, protestăm împotriva comunismului. Asta este o minciună! Faptul că acum se vorbește despre rolul pe care l-a avut textualismul optzecist în subminarea comunismului...

Mi-ar fi jenă acum dacă aș fi făcut parte dintre textualiști!

Am salutat însă revenirea lui Mircea Cărtărescu la poveste. Mircea povestește – îi place și lui s-o facă – în *De ce iubim femeile*. Subiectele acelea neguroase, faustice au dispărut. Acum istorisește despre fete și femei. Iar faptul că a ajuns cartea sa și la supermarket e un semn bun! Așa cum cinematografia română a avut nevoie de Nae Caranfil la un moment dat, care să regăsească felul de a face film al lui Frank Capra, de exemplu, care este coloana vertebrală a unei cinematografii: a face un film cu cap și coadă, cu succes la toată lumea. Noi uitaserăm să facem lucrurile astea. Comunismul a forțat o chestiune de literatură comparată, de teorie literară în formele narative, și acum se revine la acest *story* care a fost practic scos de pe lista preocupărilor scriitorilor și cititorilor din România.

Sorin Alexandrescu: „Avem nevoie de inteligență, nu doar de povestiri”

Aș vrea să încep spunînd cîteva lucruri mai generale. Mi se pare importantă această întîlnire, chiar dacă ne găsim greu drumul unii către ceilalți. De obicei, în România se scrie despre cultura străină, despre cărți importante, reviste din străinătate. Acum însă discutăm despre lucruri comune. Este o etapă nouă: a discuta cu oaspeți din afară despre probleme comune, iar nu a populariza un aspect sau altul din cultura fiecăruia. În al doilea rînd, aș vrea să spun că mi-a plăcut la cei trei oaspeți că au abordat lucrurile în mod diferit și se vede că fiecare provine dintr-o presă distinctă de a celui-lalt. M-a impresionat în mod deosebit patosul domnului Echevarría.

O reacție la experimentalism

Să ai o cultură critică într-o democrație... Aceasta este o chestiune complet nouă pentru noi. Pentru că toate culturile critice au fost împotriva democrației, fie propunînd alte utopii – de dreapta, de stînga –, fie arătînd că acea democrație este imperfectă. Ne aflăm într-o situație inedită: nu mai știm pe cine să atacăm. Care-i dușmanul? Nemaiavînd cu toții un dușman comun, ca în totalitarism, trebuie să găsim o nouă formă de critică, una care să vină cu altceva. Or, mi se pare că tocmai acest tip de critică lipsește în momentul de față, pentru că trăim sfîrșitul ideologiilor, mai bine zis al utopiilor. Atunci se creează acest nou model, care mi se pare a fi unul de insularitate. Există cultură de mase, dar există și tot felul de alte culturi. Problema este ca într-o altă insulă – poate să fie și aceea a povestirii – să găsim forme culturale noi, nu împotriva culturii de mase, ci în marginea ei sau ca alternativă. Această luptă contra culturii de mase nu are sens, nu poate duce la nimic, fiindcă masele vor o cul-

tură de mase! Nu știu dacă sînt elită sau masă, dar pot să spun că mă amuză un western tîmpit și nu știu de ce n-aș avea dreptul să-l văd. O formă de insularitate care să nu fie nici cultură de masă, nici kitsch nu s-a găsit încă. S-a vorbit aici despre revenirea la *story* – sigur că ne putem referi la Coelho sau la o mulțime de alți autori. E o reacție la experimentalism, dar acest lucru nu este o soluție decît ca reacție. Fără îndoială, cultura are nevoie de inteligență, nu numai de povestiri.

Vreau să mai atrag atenția asupra unui fapt: deplasarea interesului de la text la imagine. Cultura devine o cultură vizuală. Trebuie să acceptăm cu toții acest lucru. Deși toți de aici sîntem oameni ai textelor, este evident că lumea dorește, mai ales generația tînără, o cultură vizuală. Îmi dau seama că noua generație discută altfel și gîndește altfel. Această vizualitate pare să fie o nouă cultură, deși ea înseamnă și enorm de mult kitsch, deși este reclamă. Dar și din reclamă se poate face artă. Chiar dacă ne plîngem de dominarea noastră de către televiziune, televiziunea poate să fie și artă.

Dan C. Mihăilescu: „Să acceptăm să fim și în pielea lui Sancho Panza”

Am venit destul de sceptic aici și plec ceva mai optimist pentru că ne-ați făcut o mică infuzie de energie pozitivă. Simona Sora a spus la început că spaniolii au 197 de reviste literare. Dar oaspeții noștri nu știu un lucru. Dumneavoastră aveți 200 de reviste la un public de 400 de milioane de hispanofoni. Aflați că noi avem 150 de reviste literare la o țară de 20 de milioane; cititori sînt vreo 100.000, din care 10.000 reprezintă elita, grupurile de comando făcute de „România literară” să învingă plutoanele de infanterie făcute de „Cațavencu”.

Plec optimist din mai multe motive. M-am bucurat să văd că dumneavoastră, oaspeții spanioli, ne-ați dat un spectacol minunat:

melancolicul, flegmaticul și colericul (*Viva la Revolución!*). Aveți ceva ce mi-a plăcut foarte mult – un bun conservatorism. Nu este puțin lucru pentru noi ca într-o epocă de terorism al corectitudinii politice să vă auzim vorbind despre canibalismul globalizării. Sigur că este mult spus „canibalism”, pentru că n-o să mergem să vandalizăm McDonald’s-ul de la colțul străzii, dar este foarte bine să avem o perspectivă a acestei insularități.

„A reconstrui cititorul”

Poate că insularizarea este un lucru rău, poate că sîntem niște animale pe cale de dispariție, dar noi, care sîntem educați în orgoliul suferinței, știm să prețuim acest lucru. E prima dată cînd mă gîndesc, după mulți

ani, la ce înseamnă diferențele între critica de succes, de prestigiu și de putere. Pentru noi, în timpul comunismului, prestigiul unui critic literar asigura și succesul lui. Acum, în regim de libertate, prestigiul a rămas apanajul vanității individuale și succesul este apanajul pieței. Eu cred că interesant ar fi ca noi, criticii literari, academicii, să facem un pas către limbul de piață. Și aici este foarte mare rolul unor oameni ca Adriana Bittel sau Ștefan Agopian în „Academia Cațavencu”, care sînt formați în prestigiul academic, sînt cititori de Hegel, ca să zic așa, dar care știu să vorbească să îi înțeleagă și Becali.

Diferența este că la dumneavoastră criticul care creează reputația este cel aca-

demic, adică în revistele universitare. La noi, portanța revistelor universitare – care-or fi alea – este nulă. Noi nu avem reviste academice. Prestigiul literar nu se dă la nivel academic, ci la nivel de piață.

Îi mulțumesc domnului Echevarría pentru o idee: „A reconstrui cititorul”. Noi sîntem prea obsedați de trecut, prea vrem să îi păstrăm pe pensionari, prea vrem să îi mîngîiem pe cap pe oamenii de 50-60 de ani, pe nostalgici, prea vrem să le creăm legătura cu literatura din epoca de adîncă suferință. În sensul acesta noi nu mai avem dușmani: murindu-ne dictatorul, ne-a murit rațiunea literară de a fi și ni se pare că a lupta pentru succes, a lupta pentru recunoaștere reprezintă o prostituare, o degradare.

Noi, criticii literari, trebuie să ne prostituăm un pic pentru a face pasul către mase. Tot dumneavoastră ați folosit un verb foarte bun: să

ne „infiltrăm”. Să ne dăm un pic blazonul jos, să acceptăm să intrăm puțin și în pielea lui Sancho Panza, nu numai în a lui Don Quijote.

Cezar Paul-Bădescu: „La noi, cultura este privită ca un handicap”

Domnul Ignacio Echevarría a vorbit mai devreme despre necesitatea spiritului critic și mă bucură că a făcut-o, cu atît mai mult cu cît în România o mare parte din presa culturală trăiește din abolirea spiritului critic. Aceasta e o urmare a mai multor cauze. Pe de o parte, ca și în Spania, bănuiesc, este vorba despre presiunea de ordin economic, care impune un discurs pozitiv, lipsit de criticism, pe de alta, în cazul presei românești, se manifestă așa-zisul „spirit de cumetrie”: prietenii personale care se transformă în cadrul

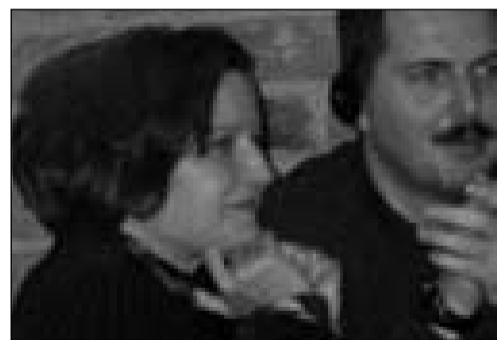
acestor publicații într-un discurs roz de la un capăt la celălalt. Mai e un lucru: la noi cultura este și privită ca un handicap. Te gîndești că oricum războiul dintre comercial și cultură este inegal. Cultura este oricum dezavantajată, atunci să fim complezenți față de ea, să fim binevoitori și așa mai departe... Or, eu cred că, pentru a-i face bine culturii, presa culturală trebuie să dovedească spirit critic și, chiar mai mult, aș spune eu, spirit polemic. Aceasta ar impulsiona, ar da viață culturii. Altfel, legănată în vorbele noastre pozitive, ar

adormi pînă la urmă de tot. Cultura este privită, inclusiv la televiziunea publică, asemenea unei ființe care trebuie ajută. De fapt, atitudinea aceasta este păguboasă. Nu face decît să-i adoarmă instinctele.

Gabriela Adameșteanu:

Conduc de 15 ani o revistă care se numește „22”. Ne-am luat numele după data de 22 decembrie 1989, ziua despre care noi am crezut că înseamnă sfîrșitul tuturor problemelor și dilemelor României. De fapt, este o zi mai confuză. Este adevărat că Ceaușescu a plecat, dar au rămas o grămadă de alte lucruri. Revista aceasta a avut și are în continuare un impact nu prin cultură, ci mai ales prin articolele politice din ea, care au fost destul de angajate. Nu am experiența unei reviste pur culturale, am o experiență mediată prin rubricile culturale incluse în ea, prin suplimentele culturale. Am „nostalgia” puterii pe care o au în Germania suplimentele culturale ale ziarelor de mare tiraj. Acolo acestea contează mai mult decît revistele culturale, care seamănă cu ale noastre: au un tiraj mai mic, ajung la un public cultivat, de elită, dar nu reusesc să aibă acel impact puternic pe care mereu ni-l dorim.

Daniela Zeca-Buzura: „O formă de rezistență”

În mare parte, problema vizualității la care voiam să mă refer a fost punctată de profesorul Sorin Alexandrescu, dar vreau să adaug cîteva chestiuni și să răspund totodată unui reproș, făcut *en passant* de Cezar Paul-Bădescu. Pentru cei care nu știu, eu reprezint aici TVR Cultural. Întîi de toate, risc să vă dezamăgesc, dragi colegi, pentru că noi, ca o televiziune care are măcar pretenție culturală, am dat buzna în biroul unui manager de hypermarket și l-am întrebat: „Domnule, de ce pe raftul dumitale se

află Cărtărescu și chiar ultimele două cărți ale lui Horia Roman-Patapievici”? Și el a răspuns sec: „Pentru că se vînd”. Eu cred că acesta este un simptom care ar trebui să ne dea de gîndit în felul următor: că nu mai putem deja să rezumăm o discuție despre presa culturală, cel puțin în România, la felul în care am făcut această presă vreme de cîteva decenii: pe hîrtie. Pentru că va trebui să luăm în calcul, inevitabil, și Internetul, și televiziunea tematică, mai ales în situația fericită în care o țară are măcar o tentativă de televiziune cu tematică culturală. Desigur, ne permitem să privim, în mare, de sus televiziunea, pentru că ea însăși nu are, deocamdată, o cultură critică. Televiziunea, indiferent că e generalistă, tematică sau comercială, nu poate să facă niciodată cultură: nici prelegeri la televizor, nici pleoarii cu substrat didactic, pentru că nu aceasta este funcția, specificitatea ei. Dar ea reprezintă o formă de rezistență în clipa în care se declară o televiziune tematică și poate că cei care ridică mai întîi piatra ar trebui să se uite mai atent la nuanțe. Vă dau un singur exemplu: acela al fenomenului de interlectură petrecut aici. Această interesantă discuție a putut fi ascultată și de alții. Ea ar fi rămas confidențială dacă TVR Cultural, singura televiziune aici de față, nu ar fi transmis-o.

Magdalena Boiangiu:

Noi am moștenit din comunism, pe lîngă multe alte rele, și ceva bun: un public cultural. O mare parte din populația României este superior alfabetizată, nu a uitat să citească și așteaptă de la noi – veterinarul din Reghin și directorul de

liceu din Mahmudia – să afle dacă westernul pe care îl privește împreună cu domnul Sorin Alexandrescu e prost și de ce e prost... Există o întregă categorie de oameni care așteaptă, dacă nu verdicte, atunci o discuție foarte serioasă despre toate aceste lucruri pe care ei le văd în jurul lor, pe care le văd în librării – ar vrea să le cumpere, dar nu știu dacă merită sau nu –, sînt înconjurați de atîtea lucruri cu care nu au fost obișnuiți din școală și sînt interesați și de opiniile oamenilor pe care ei îi consideră inteligenți – au sau n-au dreptate, asta este deja altă discuție. Dar cred că revistele culturale, în ansamblul lor, dacă nu fiecare în parte, trebuie să se adreseze acestor oameni, să le asigure continuitatea, să nu îi lase ruși de ceea ce s-au obișnuit ei să trăiască în anii aceia grei.

➔ în loc de concluzii

Schimb Academie cu Supermarket + diferență

De obicei, intelectualii pun întrebări și stau la taclale. Uneori își mai răspund, mai rîd, își aprind țigări, ca tot omul. Treaba lor e să lucreze cu spiritul, nu cu masele. Nu prea privesc în jur. Pînă cînd văd în fața lor valul consumerismului gata să le radă de pe fața pămîntului tihna și revistele-acoperiș.

Constantin Vică

Dezbaterea de la Clubul Prometheus despre presa culturală a constituit un bun pretext să se discute despre rana numărului unu din postmodernitate: rămînem critici în sensul iluminismului sau ne mutăm cu arme și bagaje pe corabia pieței libere? Desigur, între cele două nu există o antinomie, dar sînt prea multe conflicte indecidabile. Reluînd întrebările Simonei Sora, o revistă trebuie să fie loc de opinii sau spațiul unui limbaj privat, tipic intelectual? Adică, scriem pentru un public „popular” sau pentru un public critic? Ca ipoteză de lucru: publicul revistelor de cultură e un public aparte, nu o masă de consumatori. Ne mai rămîne s-o confirmăm.

Fabrica de concepte, magazinul de contexte

De la critic la jurnalul de cultură e un drum lung. Criticul e un cititor printre cititori, un mediator sau un cititor privilegiat și totodată handicapat? El nu scrie în raport cu actualitatea mediată, dar aceasta îl introduce pe nesimțite în context. Și atunci, dilema se reia: trebuie să fie apropiabil de către cititor, dar în afara trendurilor impuse prin industria culturală. Serie în ziua de azi pentru cititorul de azi, dar elimină contextul, păstrînd esențialul. Adoptă un limbaj comun, dar încearcă să conserve o neutralitate axiologică. Criticul-nucleu-metafizic sună bine, dar poate el rezista rigorilor/con-

strîngerilor pieței? Juan Carlos Suñén acuză presa că presează criticii, Dan C. Mihăilescu propune o integrare în piață, criticii trebuie să se infiltreze în cultura de masă, iar Ignacio Echevarría propune reideologizarea culturii, scoaterea ei din industrie, reinvestirea în elementele critice. Trei grade ale unui singur război: războiul ignoranței cu dubla ignoranță. Războiul criticului, privit ca ofertant de paradigme, cu cititorul, privit ca marsupiu infinit și ignorant. Dar cel plasat în dubla ignoranță e criticul: el construiește cititori, însă nu poate înțelege piața pentru care îi construiește.

Modele și utopii

Discuția a avansat încet dinspre problema interfetei critic-public-revistele de cultură spre problema cultură critică-industria culturală. Cum riscul era ca totul să se termine în eternele „lamentări colective” despre moartea culturii și triumful mediocrității, s-a apelat la iepurele din joben: marginalitatea și alternativa. Dacă există un drept la ignoranță, cum a spus unul dintre spanioli, atunci există un drept de a ignora dreptul la ignoranță. Ce ar presupune validarea acestei logici? Găsirea de alternative ale culturii *tari*, critice, stabilirea unor strategii ale elitelor care să fie conforme legilor pieței, dar s-o internalizeze pe aceasta unei comunități culturale. Revistele nu trebuie să fie foarte populare, iar aici s-au dat ca exemple modelele culturale Kafka și Gombrowicz. Apelul pentru o cultură critică de nișă, marginală, dar nu minoră. Sorin Alexandrescu a propus, în buna tradiție postmodernă, insularitatea culturală. Căutarea unor forme noi, ca alternativă la cultura de masă, dar nu împotriva ei, ci alături de ea. S-a încercat găsirea variabilelor care influențează (și care ar putea să infesteze!) noile produse ale culturii critice: globalizarea și regionalizarea, deplasarea accentului de pe text pe imagine și adecvarea mesajului cu mediul.

Pe ce ne bazăm, confirmarea ipotezei

Cultura a devenit, aparent, un accesoriu. Ea a preluat din chipul

consumatorilor săi, s-a antropomorfizat. Ca orice zeu care începe să decadă. Sau ca orice mîntuitor. Toate zierele mari din Spania au suplimente culturale. În schimb, revistele respectabile, de tip *gîndire*, au tiraje minuscule. În România, toate revistele culturale adunate n-au tirajul unui număr din „Libertatea”. Plasarea în elită reduce spectrul utilizatorilor. Nu ne ocupăm de mase, ci de problemele spiritului, iar cititorii ne citesc tocmai pentru asta. Publicul revistelor de cultură e un public aparte, nu o masă de consumatori. Pentru acesta se fac revistele. Concluzia nu elimină totuși criza: am aflat cum rezistăm în fața uniformizării culturale, însă n-am aflat pînă cînd.

Interfață și discurs

Reformulînd întrebarea inițială, o revistă trebuie să fie mediu-interfață sau limbaj-discurs? Cultura critică presupune reviste de discurs. Adică:

1. Totul este „istoric”, marcat spațio-temporar (revista-discurs stă sub semnul unei episteme).
2. Se presupune existența unor regularități interioare, care uneori pot intra în conflict cu limbajul general: acestea reprezintă o strategie acceptată pragmatic în interiorul comunității respective. Cine nu le prinde înțelesul este automat exclus.

Conservatorism vs liberalism

Discuția a fost plasată, de la început (prin textul programatic inclus în mapa dezbaterii), sub semnul unei false dihotomii în cultură: liberal sau conservator? Desigur, în discuție, conservatorii au fost liberali și viceversa. Probabil teama față de mecanismele pieței economice provine dintr-o anumită atitudine conservatoare războinică, una ce nu lasă vreo șansă „marilor erori” ale liberalismului. Dar există și un al doilea conservatorism, cel „bun”, foarte rar luat în discuție: acela care își pune problema legilor pieței ce trebuie să intre în concordanță cu viața

unei comunități. Desigur, mecanismele unei piețe libere duc la fisurarea comunităților: de aceea importăm formate, nu valori, observa și John Gray. Dar nu mai există comunități stabile, dintr-un singur motiv: fiecare dintre noi aparținem, în același timp, mai multor comunități; viziunea noastră asupra lumii este fragmentată. Nu mai putem încerca, într-un mod reacționar, să regăsim unitatea culturală pierdută. O cultură critică nu se mai poate ridica precum un monolit, ci ca o alternativă de acomodare a pieței cu moștenirea culturală comună. Dar acest procedeu este posibil în insularitate, în marginal, în acceptarea fragmentarului din *puzzle*-ul numit Cultură.

3. Prototipul oricărui discurs este modelul dialogic.

O revistă este, de fapt, un portal interdiscursiv (rubrici, articole, cronici, actualitate etc.). Totodată, ea este rezultat al apelului sau interpelării unei comunități culturale. Care comunitate e la rîndul ei un portal de discursuri ale cititorilor și revistei. În acest punct, cu cît o revistă culturală se construiește ca portal al comunității ei, cu atît ea va avea viață mai lungă.

Suplimentul
-CULTURĂ

Ediție specială realizată în colaborare cu
Institutul Cervantes din București

Conceptie și layout:
George Onofrei

Redactori: Horia Barna,
Constantin Vică

Traducerea intervențiilor din limba
spaniolă a fost realizată
de Biroul de Presă al Institutului
Cervantes – București